

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فرایند برنامه ریزی درسی

(مبانی، اصول، الگوها، روش ها و فنون)

پدیدآورنده

دکتر ماشاء الله واشقانی فراهانی

(استادیار دانشگاه جامع علمی کاربردی)

ویراستار

سید رضا آقاپور مقدم

سرشناسه	:	واشقانی فراهانی، ماشاءالله، ۱۳۳۵
عنوان و نام پدیدآور	:	فرایند برنامه ریزی درسی (مبانی، الگوها، روش و فنون) پدیدآورنده ماشاءالله واشقانی فراهانی، ویراستار سید رضا آقاپور مقدم
مشخصات نشر	:	تهران، راز رضوان، ۱۳۹۲
مشخصات ظاهری	:	۳۵۸ص، مصور، جدول و نمودار
شابک	:	۹۷۸-۹۶۴-۷۶۳۴-۰۵-۲
وضعیت فهرست نویسی	:	فیبا
یادداشت	:	کتابنامه: ۳۵۱ص
موضوع	:	برنامه ریزی درسی
موضوع	:	برنامه ریزی آموزشی
شناسه افزوده	:	آقاپور مقدم، سید رضا، ۱۳۱۲- ویراستار
رده بندی کنگره	:	۱۳۹۲ ف۴۱۷/و۱۷/۱۵/۲۸۰ LB
رده بندی دیویی	:	۳۷۵/۰۰۱
شماره کتابشناسی ملی	:	۲۳۳۳۱۱

نام کتاب	فرایند برنامه ریزی درسی
پدید آورنده:	دکتر ماشاءالله واشقانی فراهانی
ویراستار:	سید رضا آقاپور مقدم
ناشر:	راز رضوان
ناشر همکار:	آوای دانش گستر
تایپ و صفحه آرایی:	معصومه خانی
طراح جلد:	دکتر واشقانی فراهانی و محمد سوری
لیتوگرافی، چاپ و صحافی:	مهرشاد- کهنشوی زاده
نوبت و سال چاپ:	نخست - ۱۳۹۲
شمارگان:	۵۰۰ نسخه
بها:	۱۵۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۷۶۳۴-۰۵-۲

ISBN:978-964-7634-05-2

راز رضوان: خیابان شهید استاد حسن بنا (مجیدیه جنوبی)- خیابان شهید برادران میر علی اکبری- پلاک ۶۹- طبقه نخست
 آوای دانش گستر: خیابان انقلاب، روبروی دانشگاه تهران، بین خیابان ۱۲ فروردین و فخر رازی، ساختمان ظروفچی، طبقه ۲، واحد ۵
 تلفن: ۸۸۴۱۵۹۱۳
 تلفن: ۶۶۴۸۳۰۳۰

فهرست مطالب

پیش‌گفتار	۹
فصل ۱: مفاهیم، تعاریف پایه و بنیادی	۱۱
ماهیت برنامه‌ریزی درسی	۱۱
۱- مفهوم برنامه‌ریزی	۱۱
۲- مفهوم برنامه‌ریزی درسی	۱۲
۳- تعاریف برنامه‌ریزی درسی	۱۲
۴- طرح برنامه درسی	۱۶
۵- دلیل‌های بنیادین برنامه‌ریزی درسی	۱۶
تحول‌های مفهوم برنامه درسی	۲۱
فصل ۲: مبانی فلسفی برنامه‌ریزی درسی	۲۳
مقدمه	۲۳
(آ) مبانی فلسفی	۲۴
۱- تعریف فلسفه	۲۴
۲- رابطه برنامه‌ریزی و فلسفه	۲۵
(ب) گرایش‌های فلسفی و برنامه‌ریزی درسی	۳۰
۱- پشتیبانان موضوع‌های اساسی	۳۰
۲- پایدارگرایی	۳۱
۳- پیشرفت گرایی	۳۲
۴- اگزستانسیالیسم	۳۲
فصل ۳: روان‌شناسی برنامه‌ریزی درسی	۳۵
مقدمه	۳۵
(آ) روان‌شناسی و برنامه درسی	۳۶
(ب) نظریه‌های رفتارگرایی	۳۹
(پ) نظریه‌های یادگیری شناختی	۴۸
(ت) نظریه‌های ترکیبی	۶۳
(ث) انگیزش و یادگیری	۸۴
(ج) نظریه‌های سبک یادگیری	۹۲
فصل ۴: مبانی جامعه‌شناسی برنامه‌ریزی درسی	۱۱۱

۱۱۱	مقدمه
۱۱۲	۱- تعریف جامعه و مختصه‌های آن
۱۱۳	۲- فرهنگ و ویژگی‌های آن
۱۱۶	۳- برنامه درسی و عنصرهای مهم فرهنگ
۱۱۷	۴- برنامه درسی و میراث فرهنگی
۱۱۷	(آ) سازمان‌دهی تجربه‌هایی برای فهم و درک میراث فرهنگی
۱۱۷	(ب) سازمان‌دهی تجربه‌های در خصوص ارزشیابی میراث فرهنگی
۱۱۷	(پ) سازمان‌دهی تجربه‌ها در ارتباط با گسترش و تکامل فرهنگ جامعه
۱۲۰	(ت) شناخت دشواری‌های جامعه
۱۲۹	راهبردهای تربیتی برای مقابله با دشواری‌های اجتماعی
۱۲۹	(آ) گسترش برنامه‌های مربوط به آموزش‌های پیش دبستانی
۱۲۹	(ب) گسترش خدمات پشتیبانی کودکان
۱۳۰	(پ) روش‌های متنوع یادگیری
۱۳۰	(ت) آموزش‌های چند فرهنگی
۱۳۰	(ث) تقویت برنامه‌های نزدیک‌سازی خانه و مدرسه
۱۴۱	فصل ۵: مبانی شغلی و شایستگی حرفه‌ای
۱۴۱	مقدمه
۱۴۲	مفهوم و تعریف شایستگی
۱۴۲	نظام شایستگی ملی
۱۴۳	(آ) بخش‌های نظام شایستگی ملی
۱۴۵	(ب) چارچوب صلاحیت ملی و سطوح آن
۱۵۰	(پ) بازده یادگیری شایستگی‌ها
۱۵۴	(ت) رابطه‌های بین سطح‌های شایستگی و حیطه‌های یادگیری آموزش عالی
۱۵۵	(ث) تضمین کیفیت و اعتباربخشی در نظام شایستگی ملی
۱۵۶	(ج) روش‌های تضمین کیفیت
۱۷۵	فصل ۶: الگوهای برنامه‌ریزی درسی
۱۷۵	مقدمه
۱۷۵	الگوهای برنامه‌ریزی درسی
۱۸۹	فصل ۷: فرایند و مرحله‌های برنامه‌ریزی درسی
۱۸۹	(آ) مرحله‌های برنامه‌ریزی درسی

۱۹۲.....	ب) نقش هدف‌های یادگیری در آموزش.....
۲۰۰.....	پ- حیطه روانی حرکتی.....
۲۰۴.....	ز- سه نوع تحلیل در برنامه‌ریزی درسی.....
۲۰۴.....	۱- تحلیل و تدوین کار یک حرفه (شغل).....
۲۰۵.....	آ) مشخص کردن کارهای بنیادین یک شغل.....
۲۰۶.....	ب) طبقه‌بندی سطح‌های کارهای بنیادی.....
۲۰۸.....	پ- بازبینی تحلیل یک شغل.....
۲۰۸.....	۲- تحلیل و تدوین مهارت‌های یک حرفه.....
۲۰۹.....	آ) هدف‌های تحلیل مهارت‌ها.....
۲۱۰.....	ب) روش تحلیل مهارت.....
۲۱۱.....	پ) شرایطی که تحلیل مهارت‌ها را ضروری می‌سازد.....
۲۱۲.....	۳- تحلیل و تدوین دانش یک حرفه (موضوع).....
۲۱۳.....	آ) تعیین اصول موضوع.....
۲۱۴.....	ب) چگونگی نوشتن اصل (اصول).....
۲۱۵.....	پ) مرتب کردن اصل‌ها در یک پی‌درپی منطقی.....
۲۱۶.....	ت) روش تجزیه و تحلیل انواع توانمندی‌های یک حرفه.....
۲۱۸.....	ث) مقایسه مشاغل از نظر مدت زمان لازم برای آموزش کارها.....
۲۱۸.....	ج) استفاده از اصطلاح‌ها و واژه‌های رایج در آموزش تکنیسین.....
۲۲۹.....	برنامه‌ریزی درسی مبتنی بر شایستگی شغلی و بازده یادگیری.....
۲۴۹.....	۱- ویژگی هدف‌ها.....
۲۴۹.....	۲- مقصدها، هدف‌های کلی، هدف‌های رفتاری و بازده‌ها.....
۲۵۰.....	بازده یادگیری در حیطه شایستگی در برنامه درسی.....
۲۵۱.....	تعریف بازده یادگیری.....
۲۶۹.....	فصل ۸: اصول و روش‌های گزینش موضوع و سازمان‌دهی محتوا.....
۲۶۹.....	آ) محتوای برنامه درسی.....
۲۶۹.....	۱- تعریف محتوا.....
۲۷۰.....	۲- اصول گزینش موضوع و محتوای برنامه درسی.....
۲۷۱.....	۳- انواع محتوای درسی.....
۲۷۳.....	آ) موضوع‌های درسی توصیفی (طبیعی).....
۲۷۳.....	ب) موضوعات درسی هنجاری.....

۲۷۴	ب) روش‌های گزینش محتوای برنامه درسی
۲۷۵	روش‌های مهم گزینش محتوای برنامه درسی
۲۷۵	۱- روش داوری
۲۷۸	۲- روش تجربی
۲۷۸	۳- روش توافقی
۲۷۹	پ) عامل‌های کارا در گزینش و تدوین محتوا
۲۹۰	ث) سبک تدوین و سازمان‌دهی محتوای و برنامه درسی
۲۹۴	ج) تهیه و تدوین منابع و مواد یادگیری
۳۰۹	فصل نهم: گزینش راهبردها و روش‌های یاد دهی - یادگیری
۳۰۹	مقدمه
۳۱۰	آ) مهم‌ترین روش‌های یاد دهی و یادگیری
۳۱۰	۱- روش تشریحی
۳۱۱	۲- روش اکتشافی
۳۱۳	۳- روش تدریس گروه‌های کوچک
۳۱۵	۵- یادگیری تسلط‌یاب
۳۱۵	۶- بازی‌های آموزشی
۳۱۷	۷- آموزش برنامه‌ای
۳۱۹	فصل ۱۰: اجرای برنامه درسی
۳۱۹	مقدمه
۳۱۹	آ) شرایط اجرای برنامه درسی
۳۲۰	۱- جنبه‌های فرایند گسترش دادن برنامه درسی
۳۲۲	۲- گزینه‌هایی برای سازمان‌دهی اجرای برنامه درسی
۳۲۴	۳- نظارت و بازنگری
۳۲۵	۴- کنترل کیفیت برنامه درسی
۳۲۷	۵- بازنگری برنامه درسی
۳۲۹	فصل ۱۱: ارزشیابی برنامه‌ریزی درسی
۳۲۹	آ) تعریف ارزشیابی برنامه‌ریزی درسی
۳۳۱	ب) عامل‌های مهم ارزشیابی در برنامه‌ریزی درسی
۳۳۱	پ) هدف‌های ارزشیابی برنامه‌ریزی درسی
۳۳۲	ت) انواع ارزشیابی برنامه‌ریزی درسی

۳۳۶.....	ث) ارزشیابی به منظور بازنگری برنامه‌ریزی درسی.....
۳۳۸.....	ج) عناصرها و عامل‌های مورد ارزشیابی در برنامه‌ریزی درسی.....
۳۴۱.....	چ) ملاک‌های ارزشیابی از برنامه درسی.....
۳۴۲.....	ح) منابع‌های گردآوری آگاهی‌ها درباره ارزشیابی برنامه و برنامه‌ریزی درسی.....
۳۴۴.....	خ) مفهوم تحلیل محتوا یا کتاب درسی.....
۳۵۱.....	کتاب‌نامه.....

باسمه تعالی

پیش‌گفتار

برنامه‌ریزی درسی در کشورهای پیشرفته به‌گونه‌ای اساسی نتیجه تمدن، فرهنگ نوآوری‌های علمی، فناوری و تجربه‌ها و شرایط اقتصادی و اجتماعی ویژه خود کشورهاست اما در کشورهای ناپیشرفته و جهان سوم برنامه‌ریزی درسی نوعی تقلید، ناپختگی و ناخلاقانه‌ای از عناصر و پدیده‌های گوناگون است که آمیخته‌ای از تعلیم و تربیت جدید، سنتی و اقتباسی از کشورهای پیشرفته است که با وجود سرمایه‌گذاری زیاد در آموزش، نتیجه دلخواه و متناسب با آرمان‌های اصلی یک کشور به دست نمی‌آید و با آموزش که ریشه آن در برنامه‌ریزی درسی پنهان است که وابستگی‌ها، تضادها، آسیب‌های اجتماعی (شغلی و نابه‌سامانی اقتصادی، مهاجرت، بی‌کاری، اعتیاد و ...) را به ارمغان می‌آورد. بنابراین فهم درست از برنامه‌ریزی درسی و شناخت اساسی مسایل برنامه‌ریزی درسی می‌تواند به تنایب نظام آموزشی را در محورهای گوناگون آموزش چه در سیاست‌گذاری، چه گزینش هدف‌ها، روش‌ها، محتوا و وسیله‌های آموزشی، ارزشیابی نظارت و سطوح‌بندی مقطع‌های گوناگون تحصیلی در سوی مطلوب، راهنمایی کند و گام به گام فرهنگ درست برنامه‌ریزی، در همه قلمروهای آموزشی و سلسله مراتب سازمانی بهتر انجام گیرد.

از این‌رو قصد این کتاب پرداختن به شیوه بنیادی به مبانی اصول، روش‌ها و طرح فن‌هایی است که بتواند مخاطبان خود را که بیش‌تر دست‌اندرکاران نظام آموزشی در سازمان‌های گوناگون به‌ویژه آموزش و پرورش هستند آشنا کند.

در این کتاب کوشش شده به بررسی درباره نظام شایستگی ملی، مجموعه نظام، بُعدها، قالب‌ها، روش‌ها و شیوه‌هایی که در جهت تدوین و استقرار یک نظام شایستگی ملی کارا است بیان شود.

به همین منظور این کتاب:

۱- در فصل نخست به بیان مفاهیم و تعاریف بنیادی قلمرو برنامه‌ریزی درسی پرداخته که از آغاز درک و فهم مناسبی از مفاهیم گوناگون که تفاوت آن‌ها و هم‌چنین تغییرهایی که در درازای دگرگونی برنامه‌ریزی درسی به‌وجود آمده، آشنا شوند.

۲- در فصل دوم به‌گونه‌ای اساسی به بیان دیدگاه‌های فلسفی و تأثیرگذاری آن در قلمرو تعلیم

و تربیت به‌ویژه برنامه‌ریزی درسی دارد، پرداخته است و مکتب‌های فلسفی تعلیم و تربیت را که اثر بیش‌تری در برنامه‌ریزی درسی داشته بیان می‌کند.

۳- در فصل سوم به مبانی روان‌شناسی برنامه‌ریزی درسی و نظریه‌های مهم یادگیری که کاربرد ویژه‌ای در تعلیم و تربیت و برنامه‌ریزی درسی دارد پرداخته است و در این زمینه پیشنهادها و طرح‌های کاربردی آن‌ها در برنامه‌ریزی درسی مورد توجه قرار گرفته است.

۴- در فصل چهارم مبانی جامعه‌شناسی مطرح شده که در آن به شناخت مسأله‌های اجتماعی و توجه به آن‌ها در امر برنامه‌ریزی تبیین شده و عناصرها و شاخص‌های اثرگذار اجتماعی و آسیب‌هایی که باید به‌عنوان پیامدهای اجتماعی مورد توجه باشد گفت‌وگو شده و مدرسه نیز به‌عنوان یک نهاد اجتماعی از نگاه جامعه‌شناسی بررسی شده است.

۵- در فصل پنجم مبانی شغلی و شایستگی حرفه‌ای و سطوح شایستگی‌های شغلی نگریسته شده و از نگاه اشتغال برنامه‌ریزی به رده‌ها و سطح‌های گوناگون در مدرسه دانشگاه و آموزش‌های حرفه‌ای بخش شده است. اشاره می‌شود.

۶- در فصل ششم الگوهای برنامه‌ریزی و طرح‌های مرتبط با الگوهای برنامه‌ریزی بررسی شد و چگونگی کاربرد و بهره‌گیری از آن‌ها اشاره شده است.

۷- در فصل هفتم فرایند مرحله‌های برنامه‌ریزی و در یک سلسله مراتب سازمان یافته از چگونگی نیازسنجی، معین هدف‌ها، گزینش محتوا، روش‌ها، ارزشیابی پرداخته شده است و به‌صورت دقیق به مرحله‌های حیطه‌بندی هدف‌ها و سطح‌های یادگیری اشاره شده است.

۸- در فصل هشتم اصول، روش‌های گزینش موضوع و سازمان‌دهی محتوا بررسی شده و منابع مورد نیاز آموزشی و چگونگی تهیه آن اشاره می‌شود و شیوه‌های راهبرد یاددهی و تدریس نیز بررسی می‌شود.

۹- در فصل نهم گزینش راهبردها و روش‌های یاددهی - یادگیری بررسی می‌شود.

۱۰- در فصل دهم اجرای برنامه درسی بررسی می‌شود.

۱۱- در فصل یازدهم ارزشیابی برنامه‌ریزی درسی پر می‌شود.

در پایان از ویراستات محترم سید رضا آقاپور مقدم که در ویرایش و خانم معصومه خانی که در صفحه‌آرایی این کتاب دقت ویژه‌ای داشته‌اند سپاسگزارم.